

Марусяк Лідія Олегівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Зелена, буд. 149, корпус 4, м. Львів, 79028; lidabat@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-9268-7580>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Анотація. У статті аналізуються законодавчий та доктринальні підходи до визначення правової категорії «послуга» як предмета договору про надання послуг та окремого об'єкта цивільних прав. Підкреслено, що інститут послуг у національному праві не отримав однозначного та чіткого розуміння та тлумачення. Відсутність законодавчого визначення категорії «послуга» зумовлює неузгодженості у застосуванні правових норм, які регламентують порядок надання певних видів послуг. Немає єдиного підходу до розуміння сутності категорії «послуга» й у доктрині цивільного права. В ЦК України норми, які встановлюють загальні положення про надання послуг і які можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, виокремлено у гл. 63. Положення цієї глави поширюються і на такі види договорів, які взагалі не передбачені законодавством, але своїм предметом мають надання послуги, що полягає у вчиненні певної дії або здійсненні певної діяльності. Легальне визначення поняття договору про надання послуг наводиться у ст. 901 ЦК України. Договір про надання послуг є складним зобов'язанням, що складається з двох органічно поєднаних між собою зобов'язань: по-перше, правовідношення, в якому виконавець повинен надати послугу, а замовник наділений правом вимагати виконання цього обов'язку; по-друге, правовідношення, в якому замовник зобов'язаний оплатити надану послугу, а виконавець має право вимагати від замовника відповідної оплати. Відповідно до ст. 177 ЦК України, послуга є окремим об'єктом цивільних прав, а також предметом договору про надання послуг. Наводяться доктринальні визначення поняття та Існуючі концепції щодо розуміння сутності категорії «послуга». Виділяються характерні ознаки «послуги» як правової категорії. Встановлено, що за критерієм нормативної визначеності договори з надання послуг поділяються на такі, що передбачені ЦК України або іншими нормативно-правовими актами, та такі, що хоч і не передбачені чинним законодавством, однак поширені в договірній практиці учасників цивільних правовідносин (договори про надання готельних, фінансових, театральновидовищних, телекомунікаційних, освітніх послуг, послуг з громадського харчування, послуг сурогатного материнства тощо).

Ключові слова: правова категорія, послуга, цивільно-правовий договір, договір про надання послуг, предмет договору, зобов'язання, об'єкт цивільних прав, корисний ефект, нематеріальний характер.

Marusyak Lidia Olehivna,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of Law of the Lviv Institute Interregional Academy of Personnel Management, 149, Zelena Str., Building 4, Lviv, 79028; lidabat@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-9268-7580>

PROBLEMATIC ISSUES REGARDING THE DETERMINATION OF THE SUBJECT MATTER OF A CIVIL LAW CONTRACT FOR THE PROVISION OF SERVICES

Abstract. The article analyzes legislative and doctrinal approaches to the definition of the legal category “service” as the subject of a contract for the provision of services and a separate object of civil rights. It is emphasized that the institution of services in national law has not received a clear and unambiguous understanding and interpretation. The absence of a legal definition of the “service” category leads to inconsistencies in the application of legal norms that regulate the procedure for providing certain types of services. There is no single approach to understanding the essence of the “service” category in the doctrine of civil law either. In the Civil Code of Ukraine, the norms that establish general provisions on the provision of services and that can be applied to all contracts on the provision of services are highlighted in Ch. 63. The provisions of this chapter also apply to such types of contracts that are not provided for by legislation at all,

but have as their subject the provision of a service, which consists in the performance of a certain action or the performance of a certain activity. The legal definition of the concept of a contract for the provision of services is given in Article 901 of the Civil Code of Ukraine. A contract for the provision of services is a complex obligation consisting of two organically interconnected obligations: first, a legal relationship in which the executor must provide a service, and the customer has the right to demand the fulfillment of this obligation; secondly, a legal relationship in which the customer is obliged to pay for the provided service, and the performer has the right to demand the corresponding payment from the customer. According to Art. 177 of the Civil Code of Ukraine, the service is a separate object of civil rights, as well as the subject of a contract for the provision of services. Doctrinal definitions of the concept and existing concepts regarding the understanding of the essence of the "service" category are given. Characteristic features of "service" as a legal category are distinguished. It was established that, according to the criterion of normative certainty, contracts for the provision of services are divided into those provided for by the Central Committee of Ukraine or other normative legal acts, and those that, although not provided for by the current legislation, are common in the contractual practice of participants in civil legal relations (agreements on the provision of hotel, financial, theatrical and entertainment, telecommunications, educational services, catering services, surrogate motherhood services, etc.).

Key words: legal category, service, civil law contract, contract for the provision of services, subject of the contract, obligation, object of civil rights, beneficial effect, intangible nature.

Постановка проблеми. Прийнятий 16 січня 2003 року Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) вперше у вітчизняному законодавстві нормативно виокремив такий інститут цивільного права, як договір про надання послуг. Включення цього договору у ЦК України є закономірним процесом, який спрямований на реформування приватного права України та надання йому статусу певної нормативної довершеності [13, с. 6]. Виокремлення і об'єднання в єдину групу договірних зобов'язань з надання послуг дозволить виявити закономірності в правовому регулюванні опосередковуваних ними відносин і сформулювати пропозиції щодо удосконалення механізму їх правового регулювання, а отже, має не тільки теоретичне, а й практичне значення [8, с. 235].

За умов глобалізації світової економіки, глибоких соціально-економічних трансформацій сфера послуг набуває найдинамічнішого розвитку, а від її належного правового забезпечення залежать зростання національної економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках послуг. Утім чинні законодавчі акти, які встановлюють загальні положення щодо зобов'язання, договору про надання послуг та договорів про надання окремих видів послуг, не завжди складаються в чітку та послідовну систему регулювання, чим породжують численні колізії та є причиною формування неоднозначної практики вирішення спорів, що виникають із приводу належного виконання договірних зобов'язань із надання послуг [6, с. 174].

Інститут послуг у національному праві не отримав однозначного та чіткого розуміння

та тлумачення. Відсутність законодавчого визначення категорії «послуга» зумовлює неузгодженості у застосуванні правових норм, які регламентують порядок надання певних видів послуг. Немає єдиного підходу до розуміння сутності категорії «послуга» й у доктрині цивільного права [12, с. 88–89].

Окремі проблеми розвитку цивільно-правового інституту надання послуг проаналізовано в працях таких вчених, як: О. А. Беянович, В. Е. Беянович, А. А. Герц, М. М. Гудима, С. Г. Деледивка, В. С. Мілаш, В. В. Рєзнікова, А. А. Телестакова, Н. В. Федорченко, Г. М. Ярошевська та ін. Але вченими неоднаково трактується поняття категорії «послуга» та визначаються її характерні ознаки, що ускладнює відмежування договору про надання послуг від інших цивільно-правових договорів.

Метою статті є аналіз законодавчого та доктринального підходів до визначення правової категорії «послуга» як предмета договору про надання послуг та окремого об'єкта цивільних прав.

Виклад основного матеріалу. У сучасному цивільному праві України відносини з надання послуг є предметом регулювання зобов'язальних норм, а послуги визнаються як одна із провідних категорій у системі об'єктів цивільних прав. Саме тому питання створення і функціонування системи договорів про надання послуг займає одне із чільних місць в системі зобов'язального права України [13, с. 7].

В ЦК України норми, які встановлюють загальні положення про надання послуг і які можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, виокремлено у гл. 63 [16].

Положення глави 63 ЦК можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо це не суперечить суті зобов'язання (ч. 2 ст. 901 ЦК) [16]. Це означає, що при відсутності спеціального законодавства відносини сторін, що впливають із зобов'язань про надання послуг, регулюються нормами глави 63 ЦК. Положення цієї глави поширюються і на такі види договорів, які взагалі не передбачені законодавством, але своїм предметом мають надання послуги, що полягає у вчиненні певної дії або здійснення певної діяльності [1].

Стаття 901 ЦК України визначає договір про надання послуг як договір, за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [16].

Отже, послуга є предметом всіх договорів про надання послуг, а також, відповідно до ст. 177 ЦК України, окремим об'єктом цивільних прав [16].

Проте, Цивільним кодексом не надано легального визначення поняття послуги, що створює неоднозначність їх розуміння та визначення.

Відтак, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 901, поняття послуги багатьма вченими визначається як окрема дія чи їх сукупність, або як здійснення певної діяльності.

Так, М. Гудима вважає, що послугу можна визначити як специфічну діяльність, що виражається за допомогою здійснення дій, не заборонених чинним законодавством, з метою задоволення потреб суб'єктів цивільного права, яка містить корисний ефект у самій собі або спрямована на досягнення результату, який не має уречевленого характеру, тобто є нематеріальним і тому невіддільним від самої послуги [4, с. 9].

Як дію або сукупність дій (діяльність), об'єднаних однією метою – створенням корисного ефекту визначає поняття послуги Н. Федорченко [14, с. 11].

Як зазначає А. Мірзоян, у цивілістичній науці існує точка зору, що предметом договору про надання послуг є дії у вигляді діяльності. Проте в науці є й інша точка зору, відповідно до якої основною одиницею практичної діяльності прийнято вважати цілеспрямовані дії і тому предмет послуги повинен розкриватися через діяльність, що реалізується шляхом послідовно вчинюваних

дій або комплексу дій, орієнтованих на розв'язання певного завдання (операції). І перша, і друга точка зору, на думку цитованого автора, є неточними, оскільки предметом послуги може бути і вчинення певної дії і здійснення певної діяльності (як комплекс дій, орієнтованих на розв'язання певного завдання) [7, с. 668–669].

Аналіз статті 901 ЦК України дозволяє А. Телестаковій виділити наступну систему ознак послуги як правової категорії: корисний ефект, що задовольняє потребу замовника і споживається в процесі надання; відсутність гарантованого позитивного результату; невіддільність (або невід'ємність) послуги від виконавця послуги; надається у відповідності до завдання замовника [13, с. 52–53]. В окремих випадках, вважає авторка, ознакою послуги є фідуціарність. Ч. 1 ст. 902 ЦК України встановлюється вимога щодо надання послуги виконавцем особисто [16]. Це вказує на особисто довірчий характер правовідносин між виконавцем і замовником [13, с. 52–53].

Таким чином, на думку А. Телестакової, послуга – це специфічний об'єкт цивільних прав, продукт корисної дії або діяльності, що не має майнового вираження, результат, якої (послуги) не має юридичного значення і не може бути гарантованим, яка надається за завданням замовника і передбачає її надання особисто виконавцем і є невіддільним від нього (виконавця) [13, с. 53–54].

Схожий перелік ознак послуги надає І. Відловська: послуга спрямована на досягнення певного корисного і правомірного результату; в послугах власне дія набуває значення явища, вона не має матеріального, речового результату, і в цьому полягає корисний ефект послуги; послуга спрямована на задоволення потреб і має грошову оцінку; послуга невіддільна від джерела, тісно пов'язана з особою виконавця та процесом її надання, надання послуги здійснюється виконавцем особисто; виконавець надає послугу не у будь-який час, а надання послуги передуює завдання (замовлення) замовника; послугу неможливо зберігати, вона існує лише на той час, коли надається; надання та споживання послуги відбувається одночасно. Виконавець зобов'язується надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, що впливає з суті ст. 901 ЦК; виконавець послуги не може гарантувати певний позитивний результат, оскільки в послугах «продається» (передається) не, власне, результат, а дії, що призвели до нього [2].

Заслугує на увагу думка Г. Ярошевської, котра, досліджуючи особливості правової моделі договору про надання юридичних послуг, доходить висновку, що «розкрити юридичний зміст послуги повністю можливо лише з урахуванням деяких її економічних ознак. По перше, будь-яка послуга, у тому числі і юридична, може виявлятися тільки в процесі здійснення певних доцільних дій чи діяльності (як сукупності дій), спрямованих безпосередньо на задоволення тієї чи іншої потреби особи. Особливість потреб замовника (клієнта), як правило, полягає у тому, що вони роблять носієм корисних властивостей, корисного ефекту сам процес праці юриста, а саме здійснення останнім певної дії чи здійснення конкретної діяльності юридичного характеру. Процес задоволення потреб замовника – це процес засвоєння ним тих чи інших корисних властивостей діяльності (дії) суб'єкта надання юридичних послуг. Іншими словами, послуга – це благо, що становить собою сукупність корисних властивостей конкретної діяльності, її корисний ефект, здатне задовольнити інтерес (потреби) замовника у вирішенні тих чи інших юридичних питань. Таким чином, юридичною послугою потрібно визнати саме корисний ефект як сукупність корисних властивостей дій (діяльності) юридичного характеру виконавця, безпосередньо направлених на задоволення потреб замовника» [17, с. 370]. При цьому авторка додає, що «послуга – це результат дії, що здійснюється у відповідності з цивільно-правовим обов'язком особи, яка не пов'язана зі створенням конкретного матеріального об'єкта. Однак, оскільки корисний ефект (благо) можна відокремити від самої діяльності виконавця лише подумки, за допомогою наукової абстракції, то умовно послугою іменують таку діяльність особи, результат якої не має упредметненої, матеріальної форми і являє собою певний корисний ефект, здатний задовольнити ті чи інші людські потреби» [17, с. 370].

В. Резнікова вважає, що «складність розробки поняття «послуга» полягає, передусім, у відсутності єдиного розуміння економічної сутності даного явища. В економічній науці послуги визначаються як дії, діяльність, економічне благо, функції, економічні відносини, зміна інституціональної одиниці тощо. А тому можна припустити, що кожне з цих економічних значень послуги опосередковується адекватною правовою формою. Відповідно, можливість вироблення єдиного поняття послуги

через поєднання у визначенні всіх його значень видається сумнівною, зокрема, через те, що: до послуг відносять всі економічні блага, які не можна віднести до сільського господарства та промислового виробництва (залишковий принцип формування сектору послуг вплинув на неконкретність та абстрактність економічного розуміння послуги); до послуг відносять численні та різноманітні дії, спрямовані на різноманітні об'єкти; ці численні та різноманітні дії відносяться існуючою офіційною статистикою до одного класу економічних благ; послуга – це гнучкий об'єкт, межі якого не є стабільними, сталими і легко змінюються під впливом об'єктивних економічних умов конкретної сфери господарювання. Цим пояснюються численні невдачі науковців при формулюванні доктринального визначення поняття «послуги» як економіко-правової категорії» [11, с. 60–61].

Існуючі концепції щодо розуміння сутності категорії «послуга» В. Резнікова зводить до наступного переліку: 1) визначення сутності послуги через діяльність (дію); 2) визначення послуги як результату діяльності; 3) як компромісна між першими двома, - концепція, за якою сутність послуги виводиться через сукупність (нерозривну єдність) діяльності та її результату; 4) визначення сутності послуги як діяльності, що не має уречевленого результату; 5) визначення сутності послуг через співвідношення «робіт» та «послуг», яке в свою чергу проводиться через відсутність уречевленого результату як основну ознаку послуги; 6) аналіз сутності послуг як різновиду благ, через аналіз сутності блага; 7) визначення сутності послуги через категорію «функції»; 8) розкриття сутності послуги через поняття економічних відносин та/або правовідносин; 9) визначення сутності послуги через тлумачення її як зміни в стані інституціональної одиниці [10, с. 105].

Верховний Суд України, пояснюючи природу договірної зобов'язання з надання послуг, зазначав, зокрема, наступне: договір про надання послуг є складним зобов'язанням, що складається з двох органічно поєднаних між собою зобов'язань: по-перше, правовідношення, в якому виконавець повинен надати послугу, а замовник наділений правом вимагати виконання цього обов'язку; по-друге, правовідношення, в якому замовник зобов'язаний оплатити надану послугу, а виконавець має право вимагати від замовника відповідної оплати [1].

Глава 63 ЦК України не містить вичерпного переліку договорів про надання послуг і не про-

водить їх класифікації. Немає однозначного підходу до систематизації цієї групи договорів і на доктринальному рівні [3, с. 47–48].

Значущими для віднесення певних договорних конструкцій саме до договору послуг, на думку С. Деледивки, є запропоновані Н. Федорченко загальні ознаки, які об'єднують усі договірні зобов'язання в окрему групу, що опосередковує надання послуг: а) діяльність виконавця не втілюється в речовому результаті; б) законодавство не передбачає контролю з боку замовника за процесом надання йому послуги; в) споживання послуги відбувається в процесі її надання; г) ризик недосягнення належного ефекту наданої послуги лежить на замовнику [5, с. 71].

Конструкція договору про надання послуг, закріплена в ст. 901 ЦК, є імперативною (так само, як і конструкції інших поіменованих в ЦК видів договорів), яку сторони не можуть змінювати на власний розсуд. Ця конструкція включає в себе лише вчинення певної дії або здійснення певної діяльності виконавцем, і не включає досягнення результату цієї діяльності [1].

На це звертає увагу і В. Мілаш, котра зазначає що «всі договори, предметом яких є послуги, що надаються в межах суспільного виробництва, вітчизняне законодавство поєднало в єдиний договірний тип, який репрезентовано однією базовою договірною моделлю. Так, згідно зі ст. 901 ЦК України, за договором про надання послуг, одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням іншої (замовника) надати послугу, яка споживається у процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Але за умов великої різноманітності послуг, поглиблення їх диверсифікації нормативне закріплення єдиної базової моделі договору про надання послуг і спільних правил щодо укладання та виконання таких договорів не є вдалим з погляду її практичного застосування» [6, с. 81].

Усі договірні конструкції, основи яких передбачені і закріплені законодавчо, належать до поіменованих договорів у сфері надання послуг.

Окрім поіменованих договорів, які передбачені ЦК України, зокрема договорів перевезення, транспортного експедирування, зберігання, страхування, доручення, комісії, на практиці для регулювання відносин з надання послуг застосовуються непоіменовані договори,

кількість яких постійно зростає, що обумовлено розширенням сфери послуг [3, с. 47–48].

У сучасних умовах, зазначає С. Погрібний, науковці почали досліджувати нові види договорів, не відомих попередньому законодавству. У зв'язку із цим, на думку вченого, серед різновидів класифікацій договорів слід виокремити такий класифікаційний вид, як поіменовані та непоіменовані договори, оскільки визначення місця останніх у системі договірних прав, а отже, і з'ясування їхнього юридичного змісту й характеристик становить очевидну складність. До непоіменованих відносять, наприклад, договори про надання медичних, освітніх, аудиторських, маркетингових, рекламних, ритуальних та інших послуг [9, с. 291].

Підсумовуючи викладені у юридичній літературі позиції авторів щодо непоіменованих договорів, С. Деледивка визначає непоіменований договір як договір, можливість укладення якого прямо не передбачено в ЦК України й інших актах цивільного законодавства або який не містить визначеної законодавством форми, проте який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства, є виявом принципу договірної свободи, його застосовують учасники відносин на практиці та регулюють за правилами аналогії закону чи аналогії права [5, с. 56].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що за критерієм нормативної визначеності договори з надання послуг поділяються на такі, що передбачені ЦК України або іншими нормативно-правовими актами (договори перевезення, транспортного експедирування, комісії, доручення, зберігання, позики, кредиту, агентський договір, договір морського буксирування, договір про надання правової допомоги, договір про надання туристичних послуг тощо), та такі, що хоч і не передбачені чинним законодавством, однак поширені в договірній практиці учасників цивільних правовідносин (договори про надання готельних, фінансових, театральних, видовищних, телекомунікаційних, освітніх послуг, послуг з громадського харчування, послуг сурогатного материнства тощо) [8, с. 261].

Висновки. Таким чином, загальна правова регламентація відносин, пов'язаних із наданням різноманітних послуг, знайшла своє відображення в гл. 63 ЦК, присвяченій договору про надання послуг. Ст. 901 ЦК встановлює загальне правило про можливість застосування норм цієї глави до всіх договорів про надання послуг. Дане правило стає важливим при регулюванні непоіменованих договорів.

Єдиною істотною умовою договорів про надання послуг є їх предмет, яким виступає сама нематеріальна послуга, тобто певне нематеріальне благо, яке надається однією особою (виконавцем) і споживається іншою особою (замовником) у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності [15, с. 268]. Зміст договорів про надання послуг залежить від конкретного виду договору і є надзвичайно різноманітним.

Договорам про надання послуг властиві як загальні ознаки цієї правової категорії, так і специфічні риси, притаманні окремим видам цього типу договірних зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горблянський В. Я. Договір про надання послуг як різновид споживчого договору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Випуск 39. Том 1. С. 46–49
2. Гудима М. М. Предмет договору про надання туристичних послуг за законодавством України: Автореф. Дис... к.ю.н. 12.00.03; НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ. 2016. 18 с.
3. Деледівка С. Г. Договір про розміщення реклами в цивільному праві України: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2020. 212 с.
4. Дзера О. В., Луць В. В., Кузнецова Н. С. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 1800 с.
5. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 896 с.
6. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1200 с.
7. Майданик Р. А., Кузнецова Н. С., Рябоконь Є. О. Цивільне право. Практикум : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. і доп. Київ : Алерта, 2019. 622 с.
8. Мілаш В. Правове регулювання договірних відносин із надання послуг за сучасних ринкових умов. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2013. № 2 (73). С. 174–184
9. Мірзоян А. А. Сутність послуги як об'єкта цивільних прав. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки* 2006. Випуск 33. С. 665–670
10. Оновлення договірних регулювань приватно-правових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
11. Погрібний С. О. Вчення про цивільно-правовий договір. *Правова доктрина України : у 5 т. Т. 3. Доктрина приватного права*. Харків : Право. 2013. С. 291–315.

12. Резнікова В. В. Послуга та суміжні правові категорії. *Університетські наукові записки*. 2009. № 2 (30). С. 105–115.
13. Резнікова В. В. Сутність категорії «послуга»: аналіз існуючих концепцій. *Вісник господарського судочинства*. 2009. Т. 1. С. 58–68
14. Світлак І. Послуга як об'єкт цивільних прав. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1. т. 2. С. 88–93
15. Телестакова А. А. Правове регулювання відносин з надання послуг. Навч. пос. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 160 с.
16. Федорченко Н. В. Зобов'язання з надання послуг у цивільному праві України: Теоретико-правові засади: автореф. дис... д.ю.н. 12.00.03; НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ. 2015. 39 с.
17. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 976 с.
18. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1176 с.
19. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Комплект 12 т. Київ : ЕКУС, 2022. 7840 с.
20. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
21. Ярошевська Г. М. Договір про надання юридичних послуг: особливості правової моделі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 37. С. 367–376.

REFERENCES:

1. Horblyans'kyi, V. YA. (2016). Dohovir pro nadannya posluh yak riznovyd spozhyvchoho dohovoru [Contract for the provision of services as a type of consumer contract]. *Naukovyy visnyk Uzhhorod's'koho natsional'noho universytetu. Seriya PRAVO*. Vypusk 39. Tom 1. S. 46–49
2. Hudyma, M. M. (2016). Predmet dohovoru pro nadannya turystychnykh posluh za zakonodavstvom Ukrayiny [Subject of the contract for the provision of tourist services under the legislation of Ukraine]: Avtoref. Dys... k.yu.n. 12.00.03; NDI pryvat. prava i pidpryyemnytstva NAPrN Ukrayiny. Kyiv. 18 s.
3. Deledyva, S. H. (2020). Dohovir pro rozmishchennya reklamy v tsyvil'nomu pravi Ukrayiny [Contract for the placement of advertising in the civil law of Ukraine]: dys. ... doktora filosofiyi za spetsial'nistyu 081 – Pravo. Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav. Kyiv. 212 s.
4. Dzera, O. V., Luts', V. V., Kuznyetsova, N. S. (2019). Naukovo-praktychnyy komentar Tsyvil'noho kodeksu Ukrayiny [Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine]. Kyiv : Yurinkom Inter, 1800 s.

5. Dzera, O. V. (2021). Dohovirne pravo Ukrainy [Contract law of Ukraine]. Zahal'na chastyna : pidruchnyk. Kyiv : Yurinkom Inter, 896 s.
6. Dzera, O. V. (2021). Dohovirne pravo Ukrainy [Contract law of Ukraine]. Osoblyva chastyna : pidruchnyk. Kyiv : Yurinkom Inter, 1200 s.
7. Maydanyk, R. A., Kuznyetsova, N. S., Ryabokon', YE. O. (2019). Tsyvil'ne pravo [Civil law]. Praktykum : navch. posib. Vyd. 3-tye, pererob. i dop. Kyiv : Alerta, 622 s.
8. Milash, V. (2013). Pravove rehulyuvannya dohovirnykh vidnosyn iz nadannya posluh za suchasnykh rynkovykh umov [Legal regulation of contractual relations for the provision of services under modern market conditions]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy*, № 2 (73). S. 174–184
9. Mirzoyan, A. A. (2006). Sutnist' posluhy yak ob'yekta tsyvil'nykh prav [The essence of a service as an object of civil rights]. *Derzhava i pravo. Seriya: Yurydychni i politychni nauky*. Vypusk 33. S. 665–670
10. Onovlennya dohovirnoho rehulyuvannya pryvatnopravovykh vidnosyn v Ukraini [Updating the contractual regulation of private law relations in Ukraine] : monohrafiya / za zah. red. A. B. Hrynyaka, O. O. Kota, M. D. Plenyuk. Kyiv : NDI pryvat. prava i pidpryyemnytstva im. akad. F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy, 2020. 488 s.
11. Pohribnyy, S. O. (2013). Vchennya pro tsyvil'no-pravovyy dohovir [The doctrine of civil law contract]. *Pravova doktryna Ukrainy : u 5 t. T. 3. Doktryna pryvatnoho prava*. Kharkiv : Pravo. S. 291–315.
12. Ryznikova, V. V. (2009). Posluha ta sumizhni pravovi katehoriyi [Service and related legal categories]. *Universytet-s'ki naukovy zapysky*. № 2 (30). S. 105–115.
13. Ryznikova, V. V. (2009). Sutnist' katehoriyi «posluha»: analiz isnuyuchykh kontseptsiy [The essence of the category «service»: analysis of existing concepts]. *Visnyk hospodars'koho sudochynstva*. T. 1. S. 58–68
14. Svitlak, I. (2017). Posluha yak ob'yekt tsyvil'nykh prav [Service as an object of civil rights]. *Aktual'ni problemy pravoznavstva*. № 1. T. 2. S. 88–93
15. Telestakova, A. A. (2010). Pravove rehulyuvannya vidnosyn z nadannya posluh [Legal regulation of relations for the provision of services]. Navch. pos. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 160 s.
16. Fedorchenko, N. V. (2015). Zbov'yazannya z nadannya posluh u tsyvil'nomu pravi Ukrainy [Obligations for the provision of services in the civil law of Ukraine]: Teoretyko-pravovi zasady: avtoref. dys... d.yu.n. 12.00.03; NDI pryvat. prava i pidpryyemnytstva NAPrN Ukrainy. Kyiv. 39 s.
17. Tsyvil'ne pravo Ukrainy [Civil Law of Ukraine]. Zahal'na chastyna : pidruchnyk / za red. O. V. Dzery, N. S. Kuznyetsovoyi, R. A. Maydanyka. Kyiv : Yurinkom Inter, 2018. 976 s.
18. Tsyvil'ne pravo Ukrainy [Civil Law of Ukraine]. Osoblyva chastyna : pidruchnyk / za red. O. V. Dzery, N. S. Kuznyetsovoyi, R. A. Maydanyka. Kyiv : Yurinkom Inter, 2018. 1176 s.
19. Spasybo-Fatyeyeva, I. V. (2022). Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. Naukovo-praktychnyy komentar. Komplekt 12 t. Kyiv : EKUS, 7840 s.
20. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine] vid 16 sichnya 2003 r. Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. 2003. № 40–44. St. 356.
21. Yaroshevs'ka, H. M. (2007). Dohovir pro nadannya yurydychnykh posluh: osoblyvosti pravovoyi modeli [Contract for the provision of legal services: features of the legal model]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 37. S. 367–376.

Дата надходження статті: 20.06.2025

Дата прийняття статті: 20.07.2025

Опубліковано: 10.10.2025